

Hamsuns brev og manuskripter i Nasjonalbiblioteket

De fleste av Hamsuns bokmanuskripter i Nasjonalbiblioteket er en gave fra forfatteren selv, men verdifullt materiale er også blitt en del av samlingen på andre måter. Noe er blant annet mottatt i bytte mot parkeringsrett på bibliotekets eiendom, men Nasjonalbiblioteket har også fått mer mystiske gaver, som for eksempel de forseglede originalbrev merket «til en ung pike».

TEKST: SIGBJØRN GRINDHEIM

Nasjonalbibliotekets samling av Knut Hamsuns egenhendige brev og manuskripter er svært rikholdig. Grunnstammen av manuskripter er en gave fra Hamsun selv til Universitetsbiblioteket i 1932. Materialet ble innlemmet i bibliotekets håndskriftsamling, som i 1999 ble en del av Nasjonalbiblioteket. Manuskriptene er av forskjellige typer: bøker, fortellinger, dikt, taler og artikler. Gaven omfatter dessuten notatlapper, manuskriptfragmenter og korrekturtrykk med egenhendige rettelser og tilføyelser. I gavebrevet til daværende overbibliotekar Wilhelm Munthe 21. desember 1932 skriver Hamsun om manuskriptmaterialet: «jeg bryr mig ikke om det. Rart forresten at her var saa mange Manuskripter og Korrekturer, det er ikke mig som har sparet dem ihop.» Så helt rart var det likevel ikke, i alle fall når det gjelder de tidligste manuskriptene som er fra begynnelsen av 1890-årene. Hamsun må ha tatt vare på manuskriptene mens han stadig skiftet oppholdssted; han kunne få bruk for dem senere, for eksempel til reviderte versjoner. På et av manuskriptene, til *Den sidste Glæde* (1912), har hans forlegger Lars Swanstrøm skrevet til setteren: «skal havne i Univ.bibl.» Det kunne han neppe gjort uten Hamsuns samtykke.

Blant de tidligste er manuskriptene til de tre berømte foredragene han holdt i oktober 1891 i Brødrene Hals' pianofabrikk i Kristiania, «Norsk literatur», «Psykologisk Literatur» og

«Modeliteratur». Til de to første foredragene var Ibsen tilhører, på første benk. Ett av foredragene inneholder også et fragment til *Mysterier*, det eneste manuskriptblad biblioteket eier til denne boken. Fullstendige egenhendige manuskripter til gjennombruddsbøkene har biblioteket ikke. Et renskrevet trykkmanuskript til *Mysterier* finnes imidlertid i Det Kongelige Bibliotek i København.

Av manuskriptene biblioteket mottok i 1932, er det tre som blir trykt for første gang høsten 2008 i den nye utgaven av Hamsuns *Samlede verker*. Det gjelder to foredrag fra 1891 og 1893, og et artikkelmanuskript. Foredraget fra 1891 har tittelen «August Strindberg» og ble holdt i Trondheim og Kristiansund i november og desember 1891. Foredraget fra 1893, som han holdt i København i mars, har tittelen «Lidt om Literatur». Dette var et enda mer konsentrert angrep på Ibsens diktning enn foredragene i Kristiania halvannet år før. Artikkelmanuskriptet «Den moderne Bevægelse i den norske Literatur» fra 1893 har tidligere bare vært utgitt på fransk.

Av Hamsuns bøker fra og med *Benoni og Rosa* i 1908 til *August* i 1930, er det bare tre biblioteket

SIGBJØRN
GRINDHEIM
Forsknings-
bibliotekar
Nasjonalbiblioteket

ikke fikk fullstendig manuskript til, deriblant *Markens Grøde*. Til denne boken har vi kun noen fragmenter, dels korte tekster, dels titler han vurderte før han bestemte seg: Notatene viser at Hamsun tenkte på titlene : «Nybyggerne», «Jordens Martyrer» og «Rydningsfolk. En Roman fra Marken», før han endelig valgte navnet *Markens grøde*. På lappene er titlene satt fint opp med svært store bokstaver for å kunne se hvordan de ville ta seg ut på en tittelside. Andre mulige boktitler var «Matrosen», «Byens Matadorer» (begge *Konerne ved Våndposten*), «Pauline Johnsen» (*August*), «Ny Slægt», «Rasens Ætling» «Guldmuslingen», «Opkomlinger» og «Smaa Timer. Dagbok for 1915–16».

I Hamsun-materialet finnes flere hundre notatlapper av forskjellig karakter, momenter, replikker og sentenser, men det er ikke alltid klart om det er egne meninger eller noe som personene i bøkene skal uttrykke. Formuleringene kan være underfundige, typisk «hamsunske» hvis vi tør bruke det uttrykket, de er verdt en stilstudie i seg selv. Omtalen av kjente personer er ofte nådeløs, noen ganger med kraftige uttrykk, men ofte er en rammende karakteristikk uttrykt med enklere virkemidler. Til polemiske artikkelmanuskripter er det ofte vedlagt lapper med momenter og poengterte sentenser som skal brukes.

Brev fra Knut Hamsun finnes i arkivene etter brevmottakerne, her vil man for eksempel finne brev til forfatterkolleger. Slike arkiver har biblioteket mange av og mottar stadig nye. I tillegg har biblioteket kjøpt eller fått som gave enkeltbrev eller samlinger av brev fra Hamsun.

De første tiårene etter 1932 var tilveksten av originalmateriale av Hamsun liten og sporadisk, og mellom 1938 og 1946 mottok biblioteket faktisk ikke noe i original.

I 1960 mottok biblioteket en liten forseglet pakke med brev fra Knut Hamsun til «en ung pike», som det står i katalogen. Giver var den kvinnen som brevene var sendt til. Vi kjenner ikke hen-

nes navn, gaven ble formidlet av en annen person. Brevene er fra ca. 1890. På den forseglede pakken står det: «Må ikke åpnes før år 2010.»

I 1963 fikk Universitetsbiblioteket mulighet til å sikre seg originalmanuskriptet til *På gjengrodde stier*. Det skjedde på en måte som var noe utenom det vanlige. Biblioteket fikk det av daværende eier av restauranten *La belle sole* på den andre siden av gaten «mot parkeringstillatelse på U.B.'s grunn». Manuskriptet begynner som en renskrift med penn, men så går Hamsun over til å skrive med blyant, noe som gir skriften et annet preg, det får etter hvert karakter av kladd med rettelser og tillegg, til dels med innlimte lapper. Dette gir oss et inntrykk av hvordan han arbeidet, vi kan nesten kikke ham over skulderen. Også mange av de andre manuskriptene er av denne typen.

Derimot er manuskriptet til *Victoria. En Kærligheds Historie* et renskrevet trykkmanuskript med bare et par instruksjoner med blyant til setteren. Dette er det andre av de to fullstendige bokmanuskriptene som det har vært mulig å innlemme i samlingen etter 1932. Det er en gave fra den kjente boksamleren Jonas Skougaard som døde i 1968. Han testamenterte en enestående samling manuskripter av og brev fra norske forfattere og andre kunstnere til Universitetsbiblioteket, også en stor og verdifull Hamsun-samling. Han opplyste selv til Håndskriftsamlingen i 1965 at han hadde kjøpt fire mapper med Hamsuns brev og manuskripter fra Tore Hamsun. Dette utgjør størstedelen av det Nasjonalbiblioteket har av Hamsuns artikkelmanuskripter, men inneholder også mange notater og fragmenter.

Gaver av denne type er sjeldne når det gjelder Hamsun-originaler, men noen betydelige brev-samlinger må nevnes: Hamsuns korrespondanse med Gustav Smedal om Grønland-saken, mottatt i 1974, 26 brev til filmmannen Erling Bergendahl og 68 brev fra Knut Hamsun til hans advokat Sigrid Stray, begge de siste mottatt fra brevmottakernes barn i 2007.

Det meste av Hamsun-materialet blir altså kjøpt, fra privatpersoner, antikvariater og ved auksjoner. Av større kjøp kan nevnes 230 brev til Albert Langen og hans forlag, kjøpt på auksjon hos Stargardt i Tyskland 1967 og 244 brev fra Knut Hamsun til Tore Hamsun, kjøpt av brevnettakeren i 1992. To tidlige manuskripter som ble funnet i et hus i Vesterålen, «Lurtonen», et dramatisk dikt, og et romanfragment, ble kjøpt i 1997. 27 brev fra Hamsun til hans advokater i rettsaken om Hamsun-navnet i 1920-årene ble kjøpt i 2007. Det største av Hamsun-arkivene, fra Nørholm, solgte Victoria Hamsun til Nasjonalbiblioteket i 2002. Dette er omtalt nærmere i intervju med Ingar Sletten Kolloen i NB21, nr. 2, 2007.

Det aller meste av Hamsun-materialet i håndskriftsamlingen er tilgjengelig. For litteraturhistorisk forskning og biografisk fremstilling er det en gullgrube, for en fremtidig vitenskapelig tekstkritisk utgave av Hamsuns skrifter utgjør det

et enestående grunnlag. Etter at Harald S. Næss utga Knut Hamsuns brev i 7 bind 1994–2001, er det kommet mange brev som det kan være aktuelt å trykke i et supplementsbind.

De fleste manuskriptene og mange av brevene blir digitalisert og gjort tilgjengelig på Nasjonalbibliotekets nettsider. Katalog over originalmaterialet finnes i katalogen Hanske: www.nb.no/hanske

En samling notatlapper, blant annet momenter og replikker til flere av bøkene (gave fra Jonas Skougaard). Skriften på lappene er ofte hastig, mindre og ikke så forseggjort som i renskrifter og avsendte brev.

Hamsun's letters and manuscripts in The National Library

The National Library holds an extremely rich collection of Knut Hamsun's handwritten letters and manuscripts. The greater part of this collection came to the library in the form of a gift from Hamsun himself in 1932. The collection includes original manuscripts for novels, short stories, poems, speeches and articles, as well as notes, manuscript fragments and proofreading prints, with his own corrections and additions. Amongst the earliest papers are the manuscripts for the three famous lectures he gave in 1891 in the Hals' Brothers Hall in Kristiana, (now Oslo), one of which also contains a fragment of *Mysteries*, the only piece the Library has from this novel.

Of Hamsun's books, from and including *Benoni and Rosa* in 1908 to *August* in 1930, there are only three

of which the library does not hold the manuscript, among them *Growth of the Soil*.

Additionally there are several hundred notes of different kinds in the archive; sketches, dialogues and ideas, although it is not always clear whether the notes reflect his own opinions or those of his literary characters. His descriptions of famous people are often merciless, and he frequently uses very salty language. Letters from Hamsun are kept in the archives according to their recipients, including a number of letters to fellow authors. Most of the manuscripts are now being digitized and will eventually be available on the National Library website. A catalogue of the original material can be found in the catalogue Hanske: www.nb.no/hanske